

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และพยากรณ์จำนวนโคเพศเมียของประเทศจากสถิติจำนวนโคเพศเมียของกรมปศุสัตว์ เพื่อประมาณความต้องการเสนอซื้อและความต้องการขายโคเนื้อและเนื้อโคของไทย และเพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอทางเลือกของการจัดการอุปทานโคเนื้อ ด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญในสาขาโคเนื้อในแต่ละจังหวัด มาร่วมกันประชุม และสังเคราะห์สถานการณ์โคเนื้อในแต่ละเขตปศุสัตว์ พบจำนวนโคเพศเมียทั้งประเทศ ในปี พ.ศ. 2555 โคเพศเมียพื้นเมืองแรกเกิดจนถึงโคสาวในภาพรวมของประเทศ อยู่ระดับ 2,069,848 ตัว และแม่โคปรืออยู่ในระดับทรงตัว จำนวน 1,006,379 ตัว แต่ต่ำกว่าจำนวนแม่โคในปี พ.ศ. 2551 ราว 700,000 ตัว ส่วนโคเพศเมียลูกผสมแรกเกิดจนถึงโคสาวและแม่โคอยู่ในระดับทรงตัวมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 อยู่ในระดับ 769,102 และ 575,389 ตัว ตามลำดับ และต่ำกว่าจำนวนโคในปี พ.ศ. 2551 420,000 ตัว ผลรวมของโคแรกเกิดจนถึงโคสาว และแม่โคในปี พ.ศ. 2555 มีแนวโน้มลดลงเหลือ 2,838,950 และ 1,581,768 ตัว ตามลำดับ กรมปศุสัตว์ได้ประเมินความต้องการโคเนื้อและเนื้อโคเพื่อการบริโภคโดยใช้ฐานข้อมูลแม่โคพื้นฐานในปี พ.ศ. 2554 เพื่อประมาณการความต้องการเนื้อโคในปี พ.ศ. 2555-2556 พบว่า สถานการณ์การขาดแคลนโคเนื้อในประเทศได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน เพราะในปี พ.ศ. 2555 ปริมาณแม่โคพื้นฐานได้ลดลงเหลือเพียง 1.581 ล้านตัว และยังไม่มียังชีพซึ่งถึงการเพิ่มปริมาณแม่โคพื้นฐาน ยกเว้นการขยายฐานแม่โคลูกผสมที่เพิ่มขึ้นอาจทำให้โคลูกผสมเพิ่มปริมาณขึ้น และแผนงบประมาณของกรมปศุสัตว์ประสบความสำเร็จ ในขณะที่สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ระบุว่าในปี พ.ศ. 2555 ปริมาณการบริโภคเนื้อโคอยู่ในระดับ 1.254 ล้านตัว หรือ 180.58 พันตัน เป็นเนื้อโคในประเทศ 153.08 พันตัน หรือ 1.063 ล้านตัว การนำเข้า 10.562 พันตัน ความต้องการโคเนื้อส่งออก มีจำนวนกว่าแสนตัวต่อปี ซึ่งตลาดส่งออกโคเนื้อที่สำคัญคือ มาเลเซีย จำนวน 95,289 ตัว ลดลงจากจำนวนที่เคยสูงสุด 130,253 ตัวในปี พ.ศ. 2553 ความต้องการโคเนื้อนำเข้า โคมีชีวิตเพิ่มปริมาณจาก 26,479 ตัว เนื้อโคสดแช่เย็นแช่แข็ง เพิ่มสูงขึ้นจาก 2,951.83 ตัน ในปี พ.ศ. 2553 เป็น 10,561.92 ตัน ในปี พ.ศ. 2555 หรือเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีนี้ ร้อยละ 97.77 ต่อปี แหล่งที่มาของโคเนื้อนำเข้าที่สำคัญคือประเทศเพื่อนบ้าน (พม่า) ส่วนสินค้าเนื้อโคแช่เย็นแช่แข็ง โดยมากนำเข้าจากประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

ราคาโคเนื้อที่เกษตรกรขายได้ในปี พ.ศ. 2555 เท่ากับกิโลกรัมละ 58.00 บาท สำหรับราคาโคเนื้อมีชีวิตส่งออก ตัวละ 9,523 บาท ราคาส่งออกเนื้อโคและผลิตภัณฑ์ กิโลกรัมละ 103.42 บาท ราคาโคมีชีวิตนำเข้า มีแนวโน้มตัวละ 4,287.32 บาท สำหรับราคาเนื้อโคสันใน 250 บาท ส่วนผู้นำราคาเนื้อโคขุน กรณีราคาเนื้อโพนยางคำ ในปี พ.ศ. 2556 เนื้อสันใน ราคา กิโลกรัมละ 1,120 บาท

ปริมาณการบริโภคเนื้อโคของประเทศ ประกอบด้วยเนื้อโคแช่แข็งนำเข้าจากต่างประเทศ จำนวน 10,562 กิโลกรัม เนื้อโคระดับสูง ได้แก่โคขุนระยะยาว ซึ่งมาจากโคขุนสหกรณ์โพนยางคำ 7,000 ตัวต่อปี โคขุนสหกรณ์โคเนื้อกำแพงแสน 2,000 ตัวต่อปี โคขุนสหกรณ์หนองสูง 2,400 ตัว และส่วนอื่น ๆ รวมประมาณ 18,000 ตัว (ผลิตเนื้อแดง 282 กิโลกรัมต่อตัว 47% ของน้ำหนักโคมีชีวิต 600 กิโลกรัม) รวมผลผลิตเนื้อจำนวน 5,076,000 กิโลกรัม เนื้อโคระดับปานกลาง ได้แก่ โคมัน และโคขุนระยะสั้น ส่วนใหญ่เป็นโคลูกผสมบราห์มัน โคนมคัตทิ้ง รวมประมาณ 618,755 ตัว (ผลิตเนื้อแดง 178.60 กิโลกรัมต่อตัว 47% ของน้ำหนักโคมีชีวิต 380 กิโลกรัม) รวมผลผลิตเนื้อจำนวน 110,509,464 กิโลกรัม เนื้อโคระดับล่าง ตลาดระดับล่าง ตลาดสด และโรงงานลูกชิ้น มาจากโคพื้นเมือง 265,180 ล้านตัว (ผลิตเนื้อแดงตัวละ 75.20 กิโลกรัมต่อตัว 47% ของน้ำหนักโคมีชีวิต 160 กิโลกรัม) เท่ากับน้ำหนักเนื้อ 19,941,536 กิโลกรัม ดังนั้น จากปริมาณความต้องการบริโภคเนื้อโค 180,580,000 กิโลกรัม ประกอบไปด้วยเนื้อโคนำเข้า 10,562 กิโลกรัม เนื้อโคระดับสูง 5,076,000 กิโลกรัม หรือ 18,000 ตัว เนื้อโคระดับปานกลาง 110,509,464 กิโลกรัม หรือ 618,755 ตัว เนื้อโคระดับล่าง 19,941,536 กิโลกรัม หรือ 265,180 ตัว เนื้อกระบือ 34,491,000 กิโลกรัม หรือ 172,455 ตัว

1. ปริมาณโคที่ผลิตได้ในประเทศไม่เพียงพอกับความต้องการบริโภคในประเทศ ต้องชดเชยด้วยเนื้อโคนำเข้าและเนื้อกระบือ ทั้งนี้ เนื้อโคนำเข้ามาจากประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ และจะเป็นไปตามผลกระทบอันเนื่องมาจากการเปิดเสรีทางการค้ากับประเทศทั้งสองนี้ ส่วนกระบือมีปริมาณการเลี้ยงลดลงโดยตลอด น่าจะมีปัญหาในอนาคต

2. เนื้อโคระดับสูง ปริมาณที่ผลิตได้ยังขาดแคลนอยู่ถึง 37,454 ตัว อย่างไรก็ตาม ทิศทางการพัฒนาโคในอนาคตของไทย (กรมปศุสัตว์) ให้การสนับสนุนการปรับปรุงพันธุ์เพื่อให้ได้ปริมาณโคเนื้อที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดระดับสูงนี้ รวมถึงหน่วยสนับสนุนอื่นที่พยายามนำพันธุ์โคลูกผสมยุโรป และญี่ปุ่นเข้ามาขยายพันธุ์อย่างต่อเนื่อง จึงคาดการณ์ว่าในอนาคต ความต้องการในส่วนนี้ น่าจะบรรลุป้าหมาย

3. ความต้องการเนื้อโคในระดับปานกลางน่าจะประสบปัญหาขาดแคลนในอนาคต เพราะโคเนื้อส่วนหนึ่งปรับตัวเข้าสู่เนื้อโคระดับสูง และยังคงแข่งขันกับความต้องการโคจากประเทศเพื่อนบ้าน

4. เนื้อโคระดับล่าง สถานการณ์การเลี้ยงโคฝูงในภาพรวมลดลงอย่างมาก ส่วนที่เหลือพยายามปรับปรุงพันธุ์ให้เข้าสู่เนื้อคุณภาพระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม ความนิยมเลี้ยงโคพื้นเมืองยังดำรงอยู่ในหลายพื้นที่ ด้วยเหตุผลในเรื่องของการกีฬา ความจำกัดของพื้นที่ (ภูเขา เหนือเขื่อน) ไม่มีแหล่งอาหารในการขุนโค ความชอบเฉพาะบุคคล เนื่องจากเป็นโคที่เลี้ยงง่าย ขยายพันธุ์เร็ว แข็งแรงทนทานต่อโรคและศัตรู และความต้องการจากมาเลเซียยังมีอย่างต่อเนื่อง

ภัยคุกคามสำหรับการเลี้ยงโคในประเทศไทย ประกอบด้วย (1) นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจและการประกันราคาสินค้าเกษตรบางชนิด ได้แก่ยางพารา ข้าว มันสำปะหลัง และข้าวโพด ได้รับมาตรการการแทรกแซงราคาโดยรัฐบาลมาโดยตลอด และต้องการใช้พื้นที่ซึ่งเคยใช้เลี้ยงโคด้วยเช่นกัน (2) การขยายตัวของเมือง ที่พักอาศัย และอุตสาหกรรม การเคลื่อนย้ายเมืองและอุตสาหกรรมเข้าไปในเขตพื้นที่การเกษตร และรุกเข้าไปในพื้นที่แปลงหญ้าที่เคยเป็นแหล่งอาหารของโค (3) การขยายตัวของการศึกษาภาคบังคับ ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจในอาชีพเลี้ยงโค แรงงานที่ใช้ในการเลี้ยงโคจึงกลายเป็นคนรุ่นสูงวัย ที่ยังรักอยู่กับสัตว์เลี้ยงประเภทนี้ และนับวันจะจากสังคมไปโดยไร้ผู้สืบทอด (4) ราคาแม่โคสูงมากจนไม่มีเกษตรกรกล้าลงทุน และพื้นที่เลี้ยงโคถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นแทน หรือได้ขายพื้นที่ไปแล้ว ส่วนที่เหลือไม่มั่นใจในราคา เพราะการเลี้ยงโคต้องใช้เวลา 2-3 ปี (5) ความต้องการโคจากประเทศเพื่อนบ้าน มีโคทุกประเภท มาเลเซียต้องการโคที่ให้สีของเนื้อแดงเข้ม และโคขนาดเล็กและกลางเพื่อใช้ในการประกอบพิธีทางศาสนา ส่วนเวียดนามและเขมรต้องการโคขุนขนาดใหญ่ ส่งผลให้โคทุกสายพันธุ์ในประเทศมีราคาเพิ่มขึ้น (6) กลุ่มผู้เลี้ยงต้องการขุนโคระยะสั้นมากกว่าการเลี้ยงแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูกโค กลุ่มผู้เลี้ยงโคที่มีศักยภาพและทุนทรัพย์ดีต้องการเลี้ยงโคขุนในระยะสั้น ๆ มากกว่าการเลี้ยงโคต้นน้ำ เพราะให้ผลตอบแทนที่เร็วกว่า การจัดการที่ง่ายกว่า และเข้าถึงตลาดได้ดีกว่าการเลี้ยงโคต้นน้ำ (7) ทรัพยากรพื้นฐานสำหรับการเลี้ยงแม่โคลดลง หุ่นยนต์สาธิตลดลงและถูกเปลี่ยนไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น พื้นที่ป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติที่เคยเป็นแหล่งเลี้ยงโคต้นน้ำ ถูกปิด และห้ามไม่ให้นำโคไปเข้าไปเลี้ยง

มาตรการและนโยบายการรักษาแม่พันธุ์โค ประกอบด้วย (1) ธนาคารโคกระบือ หลายจังหวัดมีการดำเนินโครงการร่วมกันระหว่างปศุสัตว์จังหวัดและวัด เพื่อดำเนินโครงการไถ่โคมีชีวิต และนำโคเข้าสู่ธนาคารโคกระบือ พร้อมกำหนดเงื่อนไขให้ผู้เข้าร่วมโครงการรักษาแม่พันธุ์โคไว้ และขยายเพิ่มขึ้นต่อไปในอนาคต แต่จำนวนโคที่ดำเนินอยู่ในโครงการมีจำนวนน้อย (2) การรักษาแม่พันธุ์ตามศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์มีการรักษาแม่พันธุ์โคที่สถานีทดลองจำนวนหนึ่ง แต่การตรวจสอบเบื้องต้น พบว่ามีจำนวนไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณความต้องการเลี้ยงโคขุนของกลุ่มกลางน้ำ (3) การผสมเทียม กรมปศุสัตว์ให้ความสำคัญกับการขยายพันธุ์และการเพิ่มปริมาณโคเนื้อที่ตลาดต้องการด้วยการคัดเลือกสายพันธุ์โคนาน้ำเชื้อไปผสมเทียมให้กับแม่พันธุ์พื้นฐาน ซึ่งแต่ละพื้นที่เขตปศุสัตว์มีเป้าหมายแตกต่างกัน เช่น ในพื้นที่ของเขต 6 เน้นโคลูกผสมพันธุ์ตาก (ซาโรเลส) เป็นต้น นอกจากนี้ มีการคัดเลือกสายพันธุ์เด่น ผสมเทียมกับแม่โคพื้นฐานและพยายามสร้างเอกลักษณ์ให้กับสายพันธุ์ลูกผสมใหม่ เพื่อสร้างมั่นใจให้กับการทำตลาดเนื้อคุณภาพในอนาคต เช่น โคแบล็คโกสย โคละไว เป็นต้น (4) การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรและเครือข่าย ทิศทางการพัฒนาโคเนื้อที่สำคัญที่กรมปศุสัตว์ให้ความสำคัญคือการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโค โดยเฉพาะกลุ่มผู้เลี้ยงโคต้นน้ำ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มผู้เลี้ยง และการรับนโยบายส่งเสริมของรัฐบาลได้รวดเร็วและถูกต้อง (5) การปรับปรุงระบบการเลี้ยง หญ้าและอาหารสัตว์ การปรับระบบการเลี้ยง ลดจำนวนโคต่อรายให้ลดลง แต่เพิ่มคุณภาพซาก และใช้ประโยชน์ในพื้นที่แคบด้วยการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกหญ้าพันธุ์ปากช่อง 1 และแพงโกล่า เพื่อเลี้ยงโคในพื้นที่จำกัด เนื่องจากเป็นหญ้าที่มีคุณค่าสารอาหารสูง ปลูกและดูแลรักษาง่าย นอกจากนี้ ยังมีการขยายพันธุ์ปลูกในพื้นที่สาธารณะที่ยังเหลืออยู่ (6) การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทน ควรมีการศึกษาด้านต้นทุนและผลตอบแทนการเลี้ยงโคในแต่ละพื้นที่ และแต่ละประเภทของพันธุ์โคที่เลี้ยง ก่อนกำหนดนโยบายส่งเสริม และมาตรการการเลี้ยงโค (7) การสร้างพันธุ์เฉพาะและแบรนด์เพื่อสร้างจุดขาย

ของโคเนื้อให้แก่กลุ่มต่าง ๆ และพื้นที่เฉพาะ ทิศทางการพัฒนาโคเนื้ออีกรูปแบบหนึ่งคือการพัฒนาสร้างพันธุ์ที่มีคุณสมบัติเฉพาะ (พันธุ์โคและพื้นที่เลี้ยง) ระบบการเลี้ยง มาตรฐานโค เช่น โคอินทรีย์ โคธรรมชาติ เป็นต้น เน้นการเลี้ยงที่ผสมผสานระหว่างโคกับพืชเศรษฐกิจอื่น และต้องมีตลาดเนื้อสัตว์เหล่านี้ในราคาที่เหมาะสม การพัฒนาสินค้าเฉพาะเพื่อสร้างจุดขายโคเนื้อจะต้องศึกษาต้นทุนการผลิต มูลค่าเพิ่ม และสายโซ่คุณค่าของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่อุปทาน ได้แก่

-การส่งเสริมการผลิตเนื้อโคนมเพศผู้และแม่โคนมคัดทิ้งเพื่อการบริโภคเนื้อ วางระบบจัดการโซ่อุปทานให้อยู่ในสายโซ่เดียวกัน ตั้งแต่กลุ่มผู้ผลิตต้นน้ำ กลุ่มผู้ขุนโค ผู้แปรรูปจากโคมีชีวิตเป็นเนื้อโค ตัดแต่ง และจำหน่าย

-ทุกจังหวัด ด้วยร่วมมือระหว่างรัฐ (กรมปศุสัตว์) เกษตรกร (ในรูปของกลุ่ม) ธุรกิจโรงฆ่าสัตว์ ตลาดเนื้อโค จะต้องแนวทางการพัฒนาโคเนื้อและเนื้อโคในอนาคตให้อยู่ภายใต้โซ่อุปทานเดียวกัน กำหนดเป้าหมายการผลิตเพื่อการบริโภคภายในจังหวัด และส่งออก ซึ่งต้องเชื่อมโยงกับธุรกิจในจังหวัดอื่น ด้วยการจัดระเบียบพื้นที่การเลี้ยงและฟาร์มผลิตลูกโคและโคขุนให้ชัดเจนตามศักยภาพพื้นที่ พร้อมสร้างระบบการผสมพันธุ์ให้ชัดเจน กำหนดมาตรฐานสินค้าเนื้อโคอย่างมีระบบ เช่น เนื้อโคไทย เนื้อโคบราห์มัน เนื้อโคขุนสายเลือดยุโรป เป็นต้น ขยายร้านจำหน่ายเนื้อที่ผ่านระบบการเลี้ยงการแปรรูปที่โรงฆ่าสัตว์มาตรฐาน โรงตัดแต่งและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์มาตรฐาน พร้อมสร้างระบบการสืบย้อนกลับเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค เพิ่มขึ้น ควบคุมร้านจำหน่ายเนื้อโคและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานความสะอาด ปลอดภัยแก่ผู้บริโภค ประชาสัมพันธ์ร้านจำหน่ายเนื้อและผลิตภัณฑ์จากเนื้อโค ให้ความรู้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อเนื้อตามวัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์ คุณภาพของเนื้อแต่ละสายพันธุ์และระบบการเลี้ยง

Abstract

The objectives of this study were to analyse and forecast the number of female cattle from the records of the Department of Livestock Development, to estimate the demand and supply of Thai cattle and meat, and to synthesize the alternative of supply management. Delphi technique was applied for this purpose with the cooperatives of the provincial experts who participate the meeting in each region. The results revealed that the number of all types of female cattle in 2555 decreased comparing to the year of 2554. The native young female cattle dropped to 2,069,848 heads. The adult female sustained at the level of 1,006,379 heads but dropped sharply approximately 700,000 heads from the year of 2551. The hybrid young and adult female cattle sustained the level from 2553 to 2555 at the level of 769,102 and 575,389 heads, respectively. These numbers were lower than the ones in the year of 2551 to 420,000 heads. The total numbers of young and adult female cattle in the country in 2555 were 2,838,950 and 1,581,768 heads, respectively. The indication directed the decrease in the number of female stock in the country. The Department of Livestock Development assessed the demand of cattle and meat for consumption during 2555-2556 by applying the female cattle data base in 2554. The result showed that the shortage cattle situation was clear evidence. The adult female cattle declined to 1.581 million heads in 2555 and there was no positive indication of increasing. The possible means was to increase the hybrid cattle. The domestic consumption demand of cattle in 2555 was 1.254 million heads, or 180.58 thousand tons of meat. The export demand to Malaysia was 95,289 heads, dropped from 130,253 heads in 2553. The source of live cattle import was from Myanmar (74,601 heads) and the frozen meat was from Australia and New Zealand. The average price of live cattle was 58.00 baht per kilogram. The average export price live cattle 9,523 baht per head. The average export price of meat products was 103.42 baht per kilogram. The average import price of live cattle was 4,287.32 baht per head. The price of tenderloin of local meat was 250 baht per kilogram, while Thai-French was 1,120 baht per kilogram. The domestic meat consumption consisted of frozen meat from abroad 10,562 kilogram, the long fattening cattle 18,000 heads or 5,076,000 kilogram, the medium size 618,755 heads or 110,509,464 kilograms, the native cattle 265,180 heads or 19,941,536 kilograms, and the buffalo meat 172,455 heads or 34,491,000 kilograms. In conclusion, the domestic consumption was deficiency and substituted by import meat and buffalo. Australia and New Zealand were major suppliers due to the impact of the Free Trade Agreement, while buffalo continuously declined and would be deficiency in the future. The meat demand at the high market was shortage 37,454 heads. This might be balanced by the policy of the Department of Livestock Development to support the meat quality by utilizing European and Japanese variety improvement. The major problem might occur at the medium market under the competitive demand from the neighbour countries. Moreover, the local market meat were meeting the declining situation of native cattle production. The preferred native variety farmers were in remote areas with the deterioration of diseases, high fruitful and demand from Malaysia.

There were many threats against cattle production in Thailand. The government policy on some crop extension and promotion with price saction, including para rubber, rice, cassava, and maize. These crops required the same land resource as cattle raising. Moreover, cities, houses and factories had expanded into the grass land. The compulsory education for children delined the motivation of new generation to raise cattle occupation. Furthermore, the high cost of female cattle was not incentive in terms of long terms of investment. The demand of cattle from neighbour country was continuous and led to the increase of domestic meat prices. The trend of raising fattening cattle in short terms was more preferred than raising female cattle for producing upstream cattle. Finally, the resources for raising female cattle decreased when grassland and reserved forest were used for the other purposes.

The proposed measures and policies for maintaining female cattle are those of (1) livestock bank organization; (2) the maintenance female cattle in the Center of Livestock Research and Reservation; (3) the artificial insemination to increase the numbers of commercial varieties and to create the brand name of hybrid cattle; (4) organizing farmer groups and cluster; (5)